

'2023: INZET OP TOEKOMSTPERSPECTIEF'

Op donderdag 9 maart namen 12 politieke partijen deel aan het Limburgse land- en tuinbouwdebat. Dit debat organiseerde de LLTB in samenwerking met het LAJK.

In de LLTB Resultatenkrant kijken we elk voorjaar terug op wat we het afgelopen jaar voor onze leden hebben gedaan en bereikt. Dat doen we op het gebied van onze eigen projecten, we blikken terug op wat er in de drie regio's heeft gespeeld en we laten zien wat er in LTO-verband sectoraal, nationaal en internationaal is behaald.

Het afgelopen jaar werd gekenmerkt door politieke aardverschuivingen. Eerst bij de Provinciale Statenverkiezingen, waarbij BBB hoge ogen gooide, en later ook bij de Tweede Kamerverkiezingen, waar de PVV veruit de grootste werd. Ook het politieke klimaat is blijkbaar aan verandering onderhevig. Echter, zolang er geen nieuw kabinet is gevormd, blijft het koffiedik kijken wat dit betekent voor de boerenpraktijk op het erf.

Ook op Europees niveau zien we verschuivingen, onder meer door de protesten in binnen- en buitenland, maar zeker ook dankzij de inzet van LTO en Copa-Cogeca. Bij onze eigen actie in Maastricht hebben we een pamflet overhandigd en het provinciebestuur gevraagd samen met de Limburgse boeren en tuinders onze zorgen over de voedselzekerheid over te brengen in Den Haag en Brussel. Daarop is positief gereageerd.

In het stikstofdossier kwam het afgelopen jaar weinig beweging. De nadruk blijft liggen op op- en uitkoop en er is nog steeds te weinig

aandacht voor perspectief voor de blijvers. Ook op provinciaal niveau zit er nog weinig schot in de zaak. Voor veel onderdelen van LPLG is vanuit Den Haag geen geld beschikbaar. We zijn dan ook blij met het standpunt van de provincie: geen knaken, geen taken.

Dit jaar, op 6 juni, zijn de Europese verkiezingen en wij hoeven u niet te vertellen hoe belangrijk die voor ons zijn richting de toekomst. De Natuurherstelwet staat inmiddels in de ijskast en de Europese lidstaten zijn het eens geworden over het feit dat er meer ruimte

moet komen voor maatwerk in het Europese Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB). Via de vereenvoudigingsvoorstellen van de Europese Commissie wordt gewerkt aan het verminderen van de regeldruk voor boeren en tuinders. Deze ontwikkelingen bieden enige hoop, maar we zijn er nog lang niet. Met uw hulp blijven we vechten voor een gezonde toekomst voor onze sector en voor Limburg, want meer dan ooit zijn wij ervan overtuigd dat boeren en tuinders Limburg gezond houden!

HET LLTB-BESTUUR

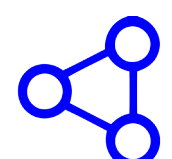
V.l.n.r. Theo Coumans, Peter van Dijk, Thijs Rempelberg, Susanne Görtz en Fons Kersten.

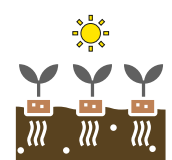
WATER

- Intensief overleg, discussie en samenwerking met overheden, kennisinstituten en stakeholders rondom thema's droogte, waterbeschikbaarheid, -overlast en -kwaliteit.
- Veel aandacht voor beregening en hydrologie rond N2000-gebieden.
- Mogelijkheid van beregening uit grondwater is ook in 2023 behouden.
- Organisatie Roadshow Water samen met Waterschap Limburg.
- Diepere samenwerking op het thema Bodem, op LLTB- en LTO-niveau.

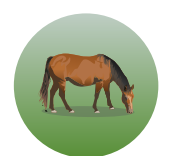
KORTE KETENS

- Zes agrarisch ondernemers namen deel aan de Korte Keten Academy, een uniek academytraject op initiatief van de LLTB in samenwerking met provincie Limburg, Arvalis, LIOF en Bluehub. Binnen dit traject gingen zij, samen met coaches, deskundigen en elkaar, aan de slag met het vinden van een idee waarmee zij de afzet van hun product in de korte voedselketen kunnen opzetten, verbeteren en/of vergroten.
- De LLTB heeft zich in 2023 als strategisch partner aangesloten bij het Regionaal Voedselsysteem Zuid-Limburg. Dit is een samenwerkingsverband van schakels uit de regionale voedselketen, overheid en onderwijs. Het verband heeft als doel om gezonde, voedzame producten van eigen bodem in de markt te zetten.

BODEM

- Diverse bijeenkomsten georganiseerd voor de sector.
- Grondig boeren met – pilots lopen goed en boeken volop resultaten. We zien een beweging in de gehele keten ontstaan.
- Bodemteam Limburg is sterker geworden. Uitbreiding, deskundiger en goede samenwerking, in staat om alle sectoren goed te ondersteunen met de kwaliteit van hun bodem en in teelt.
- Demo's, onderzoeken en proeven, rondom bijvoorbeeld knolcyperus en de nitraatresidumetingen in Limburg zijn toonaangevend voor Nederland.

PAARDENHOUDERIJ

- Inzet voor effecten op paardenhouders in de Peelregio over mogelijke heropening Vliegbasis de Peel.
- Mooie (leden)bijeenkomsten georganiseerd, onder meer over de wolf en professionalisering van de paardenhouderij.
- Kennismaking gouverneur Emile Roemer met Limburgse paardensport.

FAUNA

- Afgelopen jaar actie op touw gezet om oude schapenrasters bij schapenhouders beschikbaar te stellen voor (tijdelijke) afweer wild zoals haas, bever en zwijn in diverse landbouwgewassen.
- LLTB-leden plegen jaarlijks onderhoud aan wildraster in Beesel-Reuver-Swalmen.
- Spreeuwen mogen weer via vangkooien worden weggevangen na uitspraak van de rechtbank in april 2023. Positief nieuws voor bessentelers, die veel faunaschade ondervinden van spreeuwen.
- De wolf blijft ook in 2023 de gemoederen bezighouden, alhoewel het vrij rustig is in onze regio. Preventieve maatregelen en validatie middels DNA blijft de aandacht vragen.
- Ook vorig jaar aandacht voor het Faunabeheerplan Bever. Oproep aan leden om vestiging van bevers te melden bij de LLTB als input voor dit Faunabeheerplan Bever.

BIOLOGISCHE LANDBOUW

- Vanuit de LLTB is de inzet en ondersteuning voor BioLogisch Limburg gecontinueerd op het vlak van communicatie en het ondersteunen van het bestuur.
- Meerdere biologische bedrijven zijn naast hun lidmaatschap bij BioLogisch Limburg lid geworden van de LLTB.
- Kennisdeling door masterclasses, regiobijeenkomsten en lezingen.
- Met de Biolnspiratiedag werden bij Mts. Kemper in Weert rondgangen gemaakt voor plantaardig en rundvee. Deelnemers werden geïnformeerd over vijf verschillende onderwerpen.

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

- Door LTO maakte een handreiking Ruimtelijke Ordening gemaakt, specifiek voor MFL.
- De LLTB blijft de Boerderijwinkellijst actualiseren en publiceren.
- Opvolgerscafé voor (potentiële) opvolgers uit de MFL.
- Samenwerking met Platform Agrotoerisme.

VERKEER

- Verkeersbesluit afsluiting Haelerweg tussen huisnummer 60 en 62 in Horn is ingetrokken, mede door contact met gemeente en ingediende zienswijze van de LLTB.
- Succesvol scholenevenement bij Sophianum Gulpen. Ruim 300 brugklassers kregen verkeersles van boeren uit de regio.
- Verkeersbesluit afsluiten kern in Oost-Maarland is ingetrokken.
- Structureel overleg tussen de LLTB en Cumela en de provincie over knelpunten en oplossingen op korte en lange termijn.

COMMUNICATIE

- In 2023 gestart met van resultaatcommunicatie 'LLTB voor jou', waarin onze leden in korte nieuwsberichten worden meegenomen in belangrijkste resultaten vanuit de LLTB.
- Wekelijkse bijdrage van artikelen voor verenigings- en regiopagina in Nieuwe Oogst en digitale LLTB-nieuwsbrief.
- Dagelijkse beantwoording van persvragen- en verzoeken én advisering en coaching van LLTB-bestuurders en leden voor media-optredens.
- Doorontwikkeling van ledenapp LTO Dichtbij in 2023. Groei van aantal leden die app hebben gedownload en actief gebruiken.
- Ontwikkeling van 'videoplan' voor de LLTB, waardoor we zelf meer videocontent kunnen maken en richting onze leden kunnen delen.
- Organisatie van het Limburgse Land- en Tuinbouwdebat in maart, in aanloop naar de Provinciale Statenverkiezingen.
- Ondersteuning bij organisatie van diverse bijeenkomsten en evenementen, zoals het LLTB-jaarcongres, drie ALV's in onze regio's en activiteiten voor Ondernemend Limburg.

Circulaire economie en grondstoffentransitie

- De LLTB organiseerde vanuit het Platform Nieuwe Teelten en Platform Tuinbouwreststromen talrijke thema- en informatiebijeenkomsten.
- In samenwerking met marktpartijen zijn meerdere ketentrajecten opgestart en opgeschaald en zijn specifieke gewasgroepen operationeel.
- In provinciegrens overschrijdende samenwerking Verbonden Peelproeftuinen wordt actief gewerkt aan ontwikkeling van slimme gewasrotaties met een belangrijke rol voor eiwitgewassen.
- De LLTB is actief betrokken bij landelijk aansprekende trajecten rond 'nieuwe teelten' zoals Building Balance en Bean Deal.
- In samenwerking met partners is een netwerk actief voor inname en recycling van landbouwplastic.
- Meerdere verwaardingsroutes voor reststromen zijn verkend en doorontwikkeld.
- De LLTB is betrokken bij diverse provinciale trajecten waarbinnen het belang van de agrarische sector in een circulaire economie wordt behartigd.

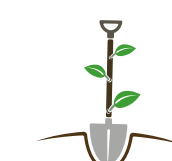
ARBEID EN ONDERWIJS

- De LLTB werkt op het thema 'Internationale werknemers' samen met diverse partners. 'Huisvesting' is een belangrijk speerpunt. Vanuit de werktafel 'huisvesting internationale medewerkers' van de Greenports NL organiseerde de LLTB een bedrijfsbezoek bij LLTB-lid Neessen in Grashoek in juni 2023.
- Binnen het thema Goed werkgeverschap en ondernemerschap was er een voortdurende focus op onder andere beschikbaarheid personeel, arbeidsomstandigheden en randvoorwaarden, betaalbaarheid van arbeid en goed werkgeverschap en gezond en veilig werken.
- Structureel overleg met 'groene/blauwe' onderwijsinstellingen, met als doel het onderwijs en bedrijfsleven dichter bij elkaar te brengen.
- Deelname aan verschillende landelijke projecten, zoals 'Werken in de land- en tuinbouw', samen met LTO Nederland en partners.

RUIMTELIJKE ORDENING

- Met succes vanuit de LLTB inbreng geleverd voor de gemeentelijke omgevingsvisies, onder andere Horst aan de Maas, Weert, Venlo en Echt-Susteren.
- In 2023 en komende jaren gaat de LLTB intensiever in gesprek met netbeheerder TenneT om zo betere communicatie tussen beide partijen tot stand te brengen, waarbij de LLTB natuurlijk het belang van haar leden op nummer één zet.
- De LLTB is in 2023 in gesprek gegaan over de plannen met betrekking tot de Delta Rhine Corridor (aanleg buisleidingen), en bekijkt welke impact dit plan heeft voor onze leden.
- Platteland in Ontwikkeling (PiO): in samenwerking met Arvalis en Kadaster is in totaal 128 hectare grond gepasseerd bij de notaris met betrekking tot deze kavelruil. Dit hebben wij samen met onze partners van PiO Weerterland gedeeld.

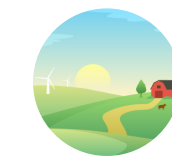
NATUURINCLUSIEVE LANDBOUW

- Limburgse biodiversiteitsmonitor Melkvee en Akkerbouw & Vollegroendgroente zijn gestart met in totaal tachtig deelnemers, die aan de hand van kritische prestatie indicatoren (KPI's) inzicht krijgen in hoe ze scoren op thema's die bijdragen aan onder andere biodiversiteit, kringlooplandbouw en bodemgezondheid.
- Met het initiëren van het project 'Groeien naar natuurinclusieve landbouw' wordt begeleiding en ondersteuning geboden aan agrarische bedrijven bij de omschakeling naar een natuurinclusieve bedrijfsvoering.
- Een groep veehouders is in het project Natuurlijk! Vleesvee aan de slag gegaan met het thema natuurinclusieve landbouw om zo hun bedrijfsvoering te verduurzamen, het verdienmodel te verbeteren en onderlinge samenwerking te bevorderen.

NETWERK AGRARISCHE VROUWEN

- In 2023 ging een nieuw bestuur aan de slag. Communicatief resulteerde dat in aandacht voor de nieuwe bestuursleden, naast aandacht voor de inhoudelijke activiteiten.
- Het jaarprogramma bestond traditiegetrouw uit vier bijeenkomsten waarin enerzijds aandacht werd besteed aan media, anderzijds werden bedrijven gezocht om kennis en ervaringen te delen omtrent bedrijfsvoering, nieuwe verdienmodellen en profilering.
- De banden met LTO Vrouw en Bedrijf werden opnieuw aangehaald, waardoor we ook meedachten over het landelijk beleid.
- Ontvangst Cubaanse agrarische vrouwen in kader van uitwisselingsprogramma om kennis en ervaringen te delen.

LPLG

- De LLTB heeft deelgenomen in de gebiedstafels in de Maasduinen, de Peel, de Meinweg e.o. en Zuid-Limburg en de provinciale Plattelandscoalitie om te komen tot een Limburgs Programma Landelijk Gebied.
- De randvoorwaarde voor de LLTB is dat de plannen haalbaar en betaalbaar moeten zijn. Er moet perspectief zijn voor de agrarische bedrijven.
- De prioriteit moet liggen bij technische maatregelen, innovaties en managementmaatregelen.

ENERGIE

- Doorontwikkeling project 'Boeren met Energie'. Uniek project waarbinnen ondernemers zowel individueel als collectief aan de slag gaan met structureel energiebewust ondernemerschap en vorming van energieclusters.
- Stappen gezet voor de Gebiedsaanpak Energieverduurzaming.
- Najaar 2023 was de aftrap voor Tuinbouwperspectief Limburg+. Op initiatief van provincie Limburg en de LLTB werken stakeholders aan visie en ambitie voor een toekomstbestendig regionaal tuinbouwcluster.

VEILIGHEID

- Succesvol 'anti-hennep project' in 2023 waarbij via satellietbeelden verdachte locaties werden opgespoord in maïspcelen. Op enkele plekken in Limburg werden ook dit jaar weer hennepplanten op agrarische percelen aangetroffen.
- Samenwerking met Platform Veilig Ondernemen Limburg werd in 2023 verder gecontinueerd in diverse projecten.
- Provinciale aftrap van 'Stop Diefstal-campagne' in onder andere gemeente Horst aan de Maas. Meer dan 160 ondernemers vroegen de veiligheidsset aan.
- Project Cybercrime vanuit de LLTB voortgezet, met aandacht voor bewustwording bij boeren en tuinders, en delen van kennis over dit onderwerp.
- Het Keurmerk Veilig Ondernemen werd in 2023 verder uitgerold en de werkgroepen die daarbij horen werden deels ingevuld door leden van de LLTB.

VERENIGINGSZAKEN

Een duurzaam ledenbestand opbouwen, de relatie met leden onderhouden en uitkijken naar leden die een stukje extra zorg nodig hebben, dat zijn de taken van het team Verenigingszaken. Dit team bestaat uit de inmiddels vertrouwde gezichten van de LLTB Miranda Uuldricks (relatiemanager), Geert van Kempen (projectleider Verenigingszaken) en Paul Simons (LLTB-info-lijn en ledenadministratie).

Als vervolg op 2022 stonden onze leden ook in 2023 voor veel uitdagingen, met name omtrent de stikstofplannen. Boeren en tuinders staan voor het maken van belangrijke beslissingen binnen hun bedrijf: gaan ze stoppen of gaan ze blijven? In het ledenaantal van de LLTB is deze keuze niet sterk te merken. 'Aan tafel bij leden of potentiële leden komen de uitdagingen wel ter sprake, maar het weerhoudt ze er niet van om zich aan te sluiten bij onze vereniging', aldus Miranda Uuldricks.

LEDENBESTAND NAGENOEG STABIEL

Ondanks dat er iets meer uitstroom dan instroom was, voornamelijk door bedrijfsbeëindigingen omdat er bijvoorbeeld geen opvolging is, is het ledenaantal nagenoeg stabiel gebleven. 'Dit jaar hebben we weer 35 nieuwe bedrijfsleden mogen verwelkomen. Dat zijn er iets minder dan in 2022, maar nog altijd een mooi aantal. Ook hebben we twee nieuwe Agribusiness-leden en hebben we 42 medeverantwoordelijke leden mogen bij-schrijven.'

RELEVANT EN ZICHTBAAR

Het zijn onzekere tijden voor de sector, maar desondanks weten agrarische ondernemers ons nog altijd te vinden. Geert van Kempen: 'De LLTB doet ertoe, zeker in tijden van crisis of waarin boeren en tuinders het pittig hebben.'

'We blijven relevant en doen er ook alles aan om dat voor onze leden en de sector te blijven. Het afgelopen jaar hebben we diverse leden-

bijeenkomsten georganiseerd en hebben ons ingezet om agrarische jongeren meer bij elkaar te brengen. Dit laatste doen we onder andere door bedrijfsbezoeken te organiseren waar zij met elkaar, andere ondernemers en met ons in gesprek kunnen gaan over waar zij tegenaanlopen, maar ook zeker nieuwe kansen en mogelijkheden voor de toekomst te zien krijgen. Dit pakken we ook samen op met het LAJK.'

VOOR ELK LID

De LLTB is er natuurlijk ook voor leden die mogelijk in iets lastiger vaarwater zitten. Van Kempen: 'Samen met onze vrijwilligers bieden we leden-zorg aan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een luisterend oor en eventuele hulp voor leden die het even niet meer zien zitten met hun bedrijf, persoonlijk in een lastigere periode zitten of financiële moeilijkheden hebben. Wat er ook is, we zijn er voor alle leden. Dat is de kracht van onze mooie vereniging.'

V.l.n.r. Geert van Kempen, Miranda Uuldricks en Paul Simons

SAMEN STERK

Afgelopen jaar wordt toch wel gekenmerkt door het feit dat iedereen, na de coronaperiode, weer fysiek samen kon komen.

Zeker met alle uitdagingen die er binnen de sector spelen en de gebiedsprocessen die lopen, is de behoefte groot om elkaar te zien, te spreken en op de hoogte te houden van actualiteiten en ontwikkelingen.

Dit merken ook de voorzitters van de drie LLTB-regio's.

JOHN VERHOIJZEN
(NOORD-LIMBURG)

'PERSPECTIEF IS NODIG VOOR STOPPERS, MAAR ZEKER OOK VOOR BLIJVERS'

'Zonder hoop en vertrouwen ziet de toekomst van onze boeren en tuinders er somber uit en dat verdienen ze niet', zegt John Verhoijzen. Hij is voorzitter van LLTB-regio Noord-Limburg, waarin twee gebiedscommissies actief zijn: Maasduinen en de Peel.

Noord-Limburg heeft een grotere veedichtheid dan de rest van de provincie. Toch ziet Verhoijzen mogelijkheden om de stikstofdepositie aanzienlijk te verminderen. 'We moeten het zoeken in een combinatie van innoveren en vrijwillige uitkoop. Er zijn nogal wat veehouders die geen opvolger hebben en openstaan voor warme sanering.'

Verhoijzen is tegen gedwongen onteigening. 'Laten we insteken op innovatieve investeringen die aanzienlijke verschillen kunnen maken. Ik heb goede hoop dat we er zo zonder gedwongen sanering uit kunnen komen. Maar de overheid moet onze veehouders dan wel compenseren. En natuurlijk moet er voor de stoppers een goede regeling zijn, maar zeker ook genoeg perspectief voor blijvers.'

DAILY TRADE FAIR

Het perspectief voor beide keuzes voor agrarische ondernemers in de regio, kwam ook nadrukkelijk aan bod tijdens de Algemene Ledenvergadering (ALV).

Deze vond in 2023 plaats op een wel hele bijzondere locatie in Noord-Limburg, namelijk de oude veiling in Venlo, nu beter bekend als de Daily Trade Fair. Verhoijzen: 'Thema van de avond was 'Voor en door ondernemers'. Tijdens de avond lichtten de regiobestuurders vanuit hun eigen portefeuilles en gemeentes toe wat er het afgelopen jaar gebeurd is, wat er op de planning staat en waar zij zich voor gaan inzetten. Belangrijk was dat er ook ruimte was om op informele wijze met elkaar in gesprek te gaan. Ik kijk terug op een zeer geslaagde avond.'

Een ander evenement dat de regiovoorzitter graag wil belichten, is het Agrifestijn in de Maasduinen. Ook hier werden de uitdagingen, maar zeker ook de kansen, uitvoerig besproken. 'Het is belangrijk dat we als sector de handen ineen slaan en samenwerken om resultaat te boeken.'

WATER

Belangrijk thema in Noord-Limburg is water. 'Welke opgaven voor water, natuur, klimaat en bodem ook aan ons opgelegd worden, beregenen moet altijd mogelijk blijven. Kijk naar de droogte van de zomer vorig jaar. Niet alleen rondom de Peel, maar bijvoorbeeld ook voor het tuinbouwgebied, waar een groot deel van onze groenten vandaan komt.'

GIEL VAN HERTEN
(MIDDEN-LIMBURG)

'FOCUS OP REGIO EN CONTACT MET ONZE LEDEN'

Midden-Limburg telt twee gebiedscommissies: een oostelijke met onder meer nationaal park De Meinweg en het Roerdal en een westelijke, met natuurgebieden Sarsven en de Banen, het Leudal en de Grootte Peel. De Grensmaas tussen Wessem en Maastricht loopt als een scheidslijn tussen beide gebieden.

DESKUNDIG EN ACTIEF

Van Herten prijst zich gelukkig met een zeer deskundig en actief regiobestuur. 'Dat mag ook wel eens worden gezegd. We kunnen voor overleggen altijd in elk van de acht gemeenten in onze regio een bestuurder afvaardigen. Zij kennen hun omgeving, weten wat er speelt en zijn altijd aanspreekbaar.'

Juist die grote tijdsbelasting is voor Van Herten reden om de taken scherp in het oog te houden. 'Onze belangrijkste focus moet niet op het landelijk beleid liggen, daar hebben we LTO Nederland voor. Wij als regiobestuur moeten ons focussen op de regio en contacten met de leden en gemeenten.'

En die focus kwam afgelopen jaar mooi naar voren tijdens de Algemene Ledenvergadering, maar ook doordat er in 2023 weer een Oogstdankviering plaats kon vinden. Van Herten: 'Door corona konden we dit even niet organiseren, maar

gelukkig vinden onze leden dit nog altijd belangrijk. Gezien de hoge opkomst, is er nog altijd behoefte om op deze manier samen te komen.'

De regiovoorzitter wil ook graag nog een mooi project in Midden-Limburg onder de aandacht brengen, namelijk het zaaiakkenproject. Met dit project maken basisschoolleerlingen uit de regio op een praktische wijze kennis met de groei en bloei van groenten en bloemen. 'Er wordt niet altijd stilgestaan bij hoe groenten en bloemen tot leven komen en wat daarbij komt kijken. Op deze manier leren kinderen op speelse wijze over een deeltje van onze agrarische sector.'

GOEDE TOEKOMST

Tot slot wil Van Herten meegeven dat hij, ondanks alle strengere regelgeving die op de sector afkomt, blijft geloven in een goede toekomst. 'De bevolking groeit, het aantal boeren en de hectares nemen af en mensen zullen toch moeten blijven eten. Ik verwacht dat er in onze sector nog een boterham valt te verdienen.'

JEAN PAUL VAN AUBEL
(ZUID-LIMBURG)

'AGRARISCHE SECTOR MOETEN ZICH SAMENPAKKEN'

Het beruchte stikstofkaartje dat het Kabinet in 2022 naar buiten bracht, sloeg in Zuid-Limburg in als een bom. Jean Paul van Aubel, voorzitter van LLTB-regio Zuid-Limburg zag al gauw dat de daarin opgenomen opgave om de depositie van stikstof te beperken, elke vorm van veehouderij in 'zijn' regio vrijwel onmogelijk zou maken.

AANPAK SAMEN MET BOEREN

'Gelukkig is die kaart van tafel, maar de doelen helaas nog niet. Ik heb er vooruitkijkend geen goed gevoel bij', stelt Van Aubel. 'Aan de andere kant heeft Den Haag aangegeven dat de aanpak van onderop moet komen, samen met de boeren. Daar put ik dan weer vertrouwen uit. Agrarische ondernemers en de gehele sector moeten zich samenpakken, voor zowel stoppers als blijvers.'

GBIEDSCOMMISSIES

Van Aubel voert aan dat Zuid-Limburg een extensief gebied is waar veeteelt, akkerbouw en fruitteelt een aantrekkelijke mix vormen. 'Bij elkaar zijn dat de ingrediënten voor een mooi, divers landschap met een lage stikstofbelasting. Mits er een goede samenwerking is tussen de sectoren, hoeft grondgebondenheid niet zo'n probleem te zijn. Deze samenwerking kan een oplossing bieden voor vruchtwisseling en het vruchtbaar houden van onze akkers met dierlijke mest.'

TOUR DE BOER

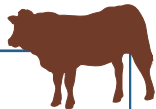
Deze samenwerking kwam ook duidelijk aan bod tijdens Tour de Boer, een weekend vol agrarische activiteiten, mede georganiseerd door de LLTB-regio. 'Het weekend werd op vrijdag afgetrapt met een symposium. Zo'n 150 agrarische en andere belangstellenden kwamen luisteren naar de visies van diverse gast sprekers op de ontwikkelingen binnen de agrarische sector.'

Op zaterdag was er een oogstdankviering met als thema 'Samen vernieuwend boeren'. Dit werd opgevolgd door een toneelstuk over de totstandkoming van de LLTB met aansluitend een geslaagde feestavond. Het weekend werd afgesloten met het bekende event Tour de Boer. Dit keer was er een leuke route uitgestippeld langs zeven agrarische ondernemers. Een ander event dat hij kort aan wil stippen, is het verkeersevent op het Sophianum in Gulpen. Ruim 300 brugklassers hebben op maandag 18 december verkeersles gehad van boeren uit de regio. In samenwerking met Politie Limburg-Zuid, gemeente Gulpen-Wittern, Stichting Crossborder Cycling Limburg en Limburg Cycling organiseerde het LLTB-regiobestuur Zuid-Limburg voor de tweede keer het verkeersveiligheidsfeest.

RESULTATEN DIERLIJKE SECTOREN (LTO)

VLEESVEEHOUDERIJ

Belangrijke speerpunten voor de vleesveehouderij waren in 2023 de mestexcretieforfaits en het meedenken bij de uitroeiingsprogramma's voor IBR en BVD.

Het voorstel van diercategorieën en excretiecijfers voor vleesveehouders heeft goedkeuring gekregen van de Commissie Deskundigen Meststoffen (CDM). Het is wachten tot het voorstel in een ministeriële regeling wordt vastgelegd, geaccordeerd door de Europese Commissie en kan worden ingevoerd per 1 januari 2025.

De conceptregelgeving rondom de uitroeiing van IBR is aangepast op basis van de input van de vakgroep Vleesveehouderij. Vleesveehouders die kiezen voor monitoring, hoeven maar van een beperkt aantal dieren periodiek bloed te tappen en te testen op antistoffen (i.p.v. alle dieren). Ook kan tweejaarlijks worden gevaccineerd als alternatief. Vleesveehouders die dieren niet naar buiten laten zijn uitgezonderd van de vaccinatieplicht en hoeven ook niet te monitoren.

SCHAPENHOUDERIJ

Het jaar 2023 stond in het teken van blauwtong en de wolf. In september 2023 werd de Nederlandse schapensector geconfronteerd met de eerste blauwtong besmettingen. Het leidde tot hoge sterfte en had naast financiële impact ook emotionele impact op de boerengzinnen achter de schapenbedrijven.

Samen met vier andere organisaties is een dringende oproep gedaan aan minister Adema om de kosten voor onderzoek naar verspreiding en verloop van besmettingen met het blauwtongvirus voor zijn rekening te nemen. Ook heeft de vakgroep zich constant ingezet voor ontwikkelingen en distributie van een veilig en effectief vaccin tegen blauwtong.

In het wolvendossier is ingezet op het toelaten van beheersmaatregelen. In december 2023 heeft de Europese Commissie een concreet voorstel gedaan voor het aanpassen van het beschermingsniveau van de wolf.

VARKENSHOUDERIJ

De varkenshouderij maakt grote sprongen vooruit op het gebied van klimaat. Wageningse onderzoekers berekenden dat de CO₂-uitstoot van vleesvarkens in dertig jaar tijd is gehalveerd. Met Nederland Vleesland zetten POV en ketenpartners vlees op de kaart. In diverse overheidskantines wordt weer vlees geserveerd en ook Dutch Food Week vond dat vlees niet mocht ontbreken. Immers, 95% van de Nederlanders eet vlees, het hoort bij een verantwoord menu.

Veel inspanning werd geleverd voor betere verzekeringsvoorwaarden. Enkele jaren geleden was er te weinig concurrentie, wat leidde tot torenhoge premies en soms onverzekerbare bedrijven. POV-leden hebben massaal informatie gedeeld over hun verzekeraar, die is gebruikt voor nieuwe aanbieders en meer concurrentie. De verzekeringsmarkt is nu weer gezond.

In 2023 werd het nieuwe ketenkwaliteitsstelsel Holland Varken gelanceerd. Holland Varken is het merk dat in binnen- en buitenland staat voor topkwaliteit varkensvlees; het moet leiden naar nieuw marktleiderschap.

GEITENHOUDERIJ

Het jaar begon met gesprekken over het landbouwakkoord. Helaas is er geen akkoord gekomen, maar de gesprekken over de geitenhouderij hebben geleid tot een breed gedragen visie. In het kader van het sectorplan over de omgang met geitenbokjes zijn in 2023 diverse stappen gezet.

Het aankaarten van onvoldoende slachtcapaciteit heeft geleid tot een knelpuntenanalyse en een overlegstructuur met de gehele slachtketen. Daarnaast heeft de vakgroep zich ingezet voor voldoende en geschikte huisvesting voor geitenlammeren.

In Brabant heeft dit geleid tot mogelijkheden voor technische aanpassingen in de stal, zoals het realiseren van een grotere melkstal. Helaas is verdere versoepeling uitgebleven.

De vakgroep Geitenhouderij blijft zich hard maken voor verdere verduurzaming via de Duurzame Geiten Zuivel Keten langs de drie thema's: diergezondheid en dierenwelzijn, energie en klimaat en imago en markt.

PLUIMVEEHOUDERIJ

Dit jaar was er veel aandacht voor het (geklapte) landbouwakkoord en het Convenant dierwaardige veehouderij. De lijnen die aan de 'pluimveetafel' zijn uitgezet, blijven in grote mate de inzet voor de komende jaren. Het verdienmodel van pluimveeouders staat daarbij centraal. Dat geldt ook voor het convenant. De sector kan alleen stappen zetten richting meer dierenwelzijn als de daarmee samenhangende meerkosten door de markt worden betaald. Gesprekken over het convenant krijgen nog een vervolg.

Hoewel er flink minder vogelgriepuitbraken waren dan vorig jaar, waren het er helaas niet nul. Er is een veldproef gestart waarbij leghennen gevaccineerd zijn en met het ministerie van LNV worden voorbereidingen getroffen voor een uitgebreidere pilotproef, die halverwege 2024 start. Naast de praktische uitvoering gaat veel aandacht uit naar het voorkomen van handelsbeperkingen. Gelukkig heeft de Europese Commissie eindelijk besloten dat de status van 'vrije uitloop eieren' bij een ophokplicht vanwege vogelgriep behouden blijft.

MELKVEEHOUDERIJ

Afgelopen jaar stond in het teken van toekomstperspectief voor de melkveehouderij. LTO Melkveehouderij heeft een ambitie voor een gewaardeerde melkveehouderij gepresenteerd. Het gaat om voldoende grond, een robuust verdienmodel en ruimte voor innovatie en ontwikkeling. Het eerste half jaar is bij de overleggen rondom het landbouwakkoord constructief gewerkt aan deze punten.

Hoewel er geen landbouwakkoord is gekomen, zijn zowel de uitdagingen als de kansen van de melkveehouderij nadrukkelijk voor het voetlicht gebracht. Bijvoorbeeld met een analyse van de knellende kaders. De discussie over grondgebondenheid heeft de vakgroep weten om te draaien naar een meer doelgericht beleid in plaats van een generieke maatregel.

Daarnaast was er volop aandacht voor het versnellen van innovaties. Ook bij de gesprekken over het Convenant dierwaardige veehouderij is de vakgroep in de lead. In 2024 is de inzet van LTO onder andere gericht op de problemen op de mestmarkt en dierenwelzijn.

KALVERHOUDERIJ

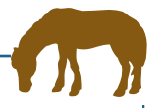

De belangrijkste onderwerpen voor de kalverhouderij blijven gezondheid en welzijn van kalveren en reductie van emissies uit stallen.

In 2023 is veel tijd en energie gestoken in discussies over het landbouwakkoord, dat uiteindelijk niet gesloten is, en het Convenant dierwaardige veehouderij. Met andere partijen in de keten is communicatie over de sector opgepakt, met de website Nederland Kalverland als resultaat. Een startpunt voor een dialoog met de maatschappij over een toekomstbestendige kalverhouderij. Met name kalverhouders dichtbij natuurgebieden hebben zorgen over de toekomst. Kalverhouders kunnen deelnemen aan de LBV+ beëindigingsregeling die is opengesteld. In 2023 hebben meer dan 120 kalverhouders hierin interesse getoond.

Daarnaast zet de sector volop in op emissiereducties via (financiering van) onderzoek en innovaties. Met andere veehouderijsectoren, provincies en overheid is een convenant getekend voor het versnellen van innovaties gericht op emissiereducties. Juist voor de kalverhouderij zijn doorbraken van innovaties erg noodzakelijk, in integraliteit met dierenwelzijn.

PAARDENHOUDERIJ

LTO Paardenhouderij leverde stevige inzet voor het landbouwakkoord. Hoewel er geen akkoord bereikt is, is wel de focus gelegd op drie belangrijke onderwerpen: structurele kennisontwikkeling, erkenning van de positieve bijdrage en plek in natuur- en landschappelijke ontwikkelingen en betere aansluiting van wet- en regelgeving voor dieren buiten de veehouderij, waarbij dieren van grote betekenis zijn op sociaal en maatschappelijk vlak.

Begin 2023 publiceerde de vakgroep het paardenwelzijnsonderzoek dat liet zien dat er in de sector veel aandacht is voor paardenwelzijn. Het merendeel wil actief meeontwikkelen naar de laatste inzichten in houden van en het sporten en fokken van paarden. Toch zien we steeds vaker dat dierenactivisten de maatschappij anders willen doen geloven. Samen met partijen van de Sectorraad Paarden is een petitie gestart, die de overheid en media oproept te controleren op feiten en context bij aangeleverde informatie.

Ook zijn diverse ledenbijeenkomsten georganiseerd en werkbezoeken afgelegd. Het vakgroepsbestuur hecht er waarde aan om te weten wat er speelt bij leden op de erven.

RESULTATEN PLANTAARDIGE SECTOREN (LTO)

PADDENSTOELENTEELT

De vakgroep heeft zich ingezet voor het behoud van een sterke sector en een goede, kostendeckende prijs. Het vakgroepsbestuur en verschillende ketenpartijen, zowel voor als na de primaire producent, hebben daarover gesprekken gevoerd. Het doorlopende overleg met de retail leidde in de eerste maanden van 2023 tot een significant hogere prijs voor de producent.

Op het gebied van energie zijn gesprekken met RVO gevoerd over een vergoeding voor verduurzaming. Richting het ministerie van LNV is een lobby gestart om de paddenstoelensector meer in beeld te krijgen als speler in de kringloplandbouw. Ook is hier inzet geweest op de TEK-regeling, waarbij ondernemers een vergoeding konden aanvragen voor de grote stijging van de energie- en gaskosten.

Verder is dit jaar ingezet op robotisering en een poging om champost, in verband met de positieve effecten, niet meer onder de mestwetgeving te laten vallen. Ter promotie van de Europese paddenstoelen heeft de Europese Commissie een subsidie toegekend. Hiermee wordt een Europese campagne opgezet ter promotie van de champignon. De Europese primaire sector draagt €1 miljoen bij, de Europese Commissie verhoogt dit bedrag met €4 miljoen.

BOMEN, VASTE PLANTEN EN ZOMERBLOEMEN

Bedrijven in de sector vormen de basis voor een groene, gezonde en veilige omgeving en dragen bij aan de vergroening van de stad, de Nationale Bossenstrategie, vergroten van de biodiversiteit en klimaatadaptatie. De sector heeft de ambitie de omgeving zo min mogelijk te belasten. In 2023 heeft de vakgroep aan de sectortafel Tuinbouw en Sierteelt met andere tuinbouwsectoren en de overheid gesproken over de doelen en de opgaven rondom de thema's klimaat, natuur en water en over de ruimte om te kunnen blijven ondernemen.

We zijn gestart met ledenbijeenkomsten in de regio. Daarnaast werd voor ruim 160 deelnemers de derde Jongerendag georganiseerd. Ook startten dit jaar vier nieuwe innovatiekringen. Er wordt nu in acht kringen gewerkt aan weerbare teelten, gericht op terugdringen van emissie en residu naar nagenoeg nul in 2030.

Een tegenslag is de verlaging van de stikstofgebruiksnormen in 2025 in veel gebieden, vooral omdat de boomkwekerijgewassen niet uitspoelingsgevoelig zijn en de stikstofgebruiksnormen relatief laag zijn.

GLASTUINBOUW

In 2023 blijft energie een cruciaal thema. De Wet Fiscale maatregelen en het CO₂-sectorsysteem spelen een dominante rol. Glastuinbouw Nederland neemt actief deel in gemeentelijke, RES- en provinciale discussies over waterstof, SMR, netcongestie, geothermie en energietransitie. Regionaal zijn stappen gezet voor de Gebiedsaanpak Energieverduurzaming. Ruimtelijke ordening was cruciaal bij ontwikkelingsruimte, gebiedsontwikkeling, modernisering en toekomstperspectief voor glastuinbouwbedrijven. In onder meer Venlo en Horst aan de Maas dient Glastuinbouw Nederland zienswijzen in.

In vrijwel alle grote glastuinbouwgemeenten – onder meer in Limburg – wordt input geleverd op het thema huisvesting van internationale werknemers. Actieve betrokkenheid bij dit vraagstuk blijft noodzakelijk, omdat initiatieven nauwelijks van de grond komen. Najaar 2023 was de aftrap voor Tuinbouwperspectief Limburg+. Op initiatief van provincie Limburg en de LLTB werken stakeholders aan visie en ambitie van een toekomstbestendig regionaal tuinbouwcluster.

FRUITTEELT

In 2023 heeft de NFO zich op diverse fronten ingezet voor de belangen van fruitteelers op het gebied van plantgezondheid, arbeid, innovatie en concurrentiekracht en kennisdeling in de sector.

De NFO heeft zich gericht op het bevorderen van effectieve plantgezondheid via het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming 2030, waarbij samenwerking met de overheid centraal stond.

Verschillende vrijstellingen zijn verkregen voor gewasbeschermingsmiddelen en bestaande middelen zijn uitgebreid in toelating. Er is aandacht besteed aan de doorontwikkeling van spuittechnieken met een focus op het verminderen van spuitdrift.

Er is een nieuwe cao Open Teelten afgesloten, gericht op het verzekeren van een concurrerende positie in de arbeidsmarkt. Stevige inzet is gepleegd op goede huisvesting voor werknemers. Werknemers uit Oekraïne konden zonder tewerkstellingsvergunning werken, terwijl de NFO leden ondersteunde bij het verkrijgen van BSN-nummers en het gebruik van de cafetarieregeling. Meer informatie op nfofruit.nl.

AKKERBOUW

Dit jaar ging het over grote dossiers, zoals het GLB, mestbeleid en gewasbescherming. Maar ook over een gezamenlijke phytophthora-aanpak, cao-onderhandelingen, aanpak quarantaine-organismen en biobased teelten. We hebben intensief gewerkt aan het landbouwakkoord. Samen met ketenpartijen en overheden is nagedacht over onze toekomst. Uiteindelijk heeft het niet gewenste resultaat opgeleverd, maar we hebben onze inzet goed kenbaar gemaakt.

De mediacampagne rondom de onwerkbare 1-oktoberregel heeft gewerkt. De publieke opinie en politiek schaalden zich achter onze boodschap en hebben zich uitgesproken tegen kalenderlandbouw en aangegeven een omslag naar doelsturing te willen realiseren.

Door onze lobby krijgt de eco-regeling in 2024 drie nieuwe activiteiten gericht op precisielandbouw. Wij blijven inzetten op een toegankelijk en uitvoerbaar GLB. Ook is de coördinatie van de onderzoeksprogramma's naar Erwinia, AM, chitwoodi en stengelaaltjes afgerond. Met de brochures Beheersing van Aardappelmoeheid en Meloidogyne hebben we een nuttig naslagwerk opgesteld voor telers.

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW

Multifunctionele landbouw biedt een serieus verdienmodel voor boeren en tuinders: 30 procent van de boeren en tuinders is MFL-ondernemer. Op de landelijke 'Dag van de MFL' kwamen ondernemers uit de hele sector samen.

De vraag naar producten en diensten uit de multifunctionele landbouw neemt toe. Dit jaar is een aanvraag voor onderzoek naar de groei en omzetontwikkeling in de MFL ingediend. Er was in 2023 veel aandacht in de politiek en de media voor de toegevoegde waarde van MFL en haar uitdagingen. Dit leidde tot een update van de Handreiking RO voor de MFL.

Ook werd er een werkbezoek georganiseerd met het ministerie van LNV en SZW. Binnen het Project Regeldruk wordt met partijen onder leiding van de Kamer van Koophandel gewerkt aan het verminderen van de regeldruk voor ondernemers in de agrarische kinderopvang en verblijfsrecreatie. Omgevingsplannen die geen ruimte bieden aan een goede bedrijfseconomische en duurzame ontwikkeling van MFL, evenals beperkende wet- en regelgeving blijven punten van zorg voor de sector. Verder zijn er diverse samenwerkingen opgezet, onder andere met banken en accountantskantoren over kengetallen in de zorglandbouw en met het Nationaal Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) om agrotourisme nog beter op de kaart te zetten en de markt vraag beter in beeld te brengen.

INTERNATIONAAL

In augustus presenteerde LTO het Europees Puntenplan. Dit plan dient als input voor de Europese verkiezingen die op 6 juni 2024 plaatsvinden. LTO zet onder andere in op het centraal stellen van het verdienvermogen van boeren en tuinders bij transitiebeleid. Dat is de laatste jaren onvoldoende gebeurd.

In 2023 kwamen er nieuwe Europese wetsvoorstellen op het gebied van nieuwe veredelings technieken, bodemgezondheid en diertransport. Het Europees Parlement heeft besloten dat ze nieuwe veredelings technieken (NGT's) toe wil staan in Europa. Het gebruik van technieken zoals CRISPR-Cas komt daarmee een stap dichterbij. LTO vindt dit een belangrijke stap, omdat deze technieken bijdragen aan weerbaardere gewassen, die cruciaal zijn voor de Europese voedselsoevereiniteit, maar ook voor (verdere) klimaatadaptatie en vergroening van de land- en tuinbouw.

Daarnaast werd in Europa gestemd over de Natuurherstelwet en de Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (SUR). De Europese Commissie heeft inmiddels zelfs besloten om de SUR in te trekken, om samen met boeren en tuinders beleid uit te werken. Hoewel dat een goede zaak is, blijft de noodzaak om de toegang tot groene alternatieven te versnellen overeind.

Het voorstel voor de Natuurherstelwet overleefde een (zware) stemming in het Europees Parlement, ondanks een poging van verschillende politieke partijen om het daar af te wijzen. Het voorstel lijkt echter geen meerderheid te halen bij de stemming in de Europese Raad van Ministers en lijkt daarmee voorlopig in de ijskast gezet te worden. LTO vindt dit een wijs besluit. Het huidige voorstel zou namelijk allerlei maatschappelijke en economische activiteiten in Nederland (verder) op slot zetten. Voor LTO is dat onverenigbaar met bestaande doelen voor de verduurzaming van de landbouw én de noodzaak voor perspectief voor boeren en tuinders. Nederland loopt nu al tegen de juridische grenzen van Europese richtlijnen en verordeningen aan. LTO blijft zich inzetten voor realistische en haalbare doelen en verzet zich tegen verdere stapeling van nieuw beleid zolang eerdere wetgeving nog niet (volledig) geïmplementeerd is.

RESULTATEN LTO LANDELIJK

(HANS VAN DEN HEUVEL ALGEMEEN DIRECTEUR)

Er kwamen in 2023 veel uitdagingen op de agrarische sector af. Een

uitbraak van het blauwtongvirus

trof de schapenhouderij en melkveehouderij. Slecht functioneren van ICT-systemen bij de overheid zorgden voor een chaotische gang van zaken bij het invullen van de Gecombineerde Opgave. En klimatologisch gezien was het een uitzonderlijk jaar: een koud en laat voorjaar, een droge zomer en een zeer nat najaar zorgden voor lastige omstandigheden.

Naar het advies van Remkes verkenden we het eerste half jaar van 2023 of we konden komen tot een landbouwakkoord dat boeren en tuinders écht verder zou helpen. We zijn met waardevolle inbreng van onze leden, uit alle regio's en verschillende sectoren, de gesprekken aangegaan. Door uitblijven van concrete afspraken, besloten we na maanden onderhandelen niet verder te gaan. Zaken die slechts bleven hangen op intenties leverden voor ons niet het gewenste resultaat. Voorzitter Sjaak van der Tak, wiens bestuurstermijn eind 2023 afliep, heeft zich op onder andere dit dossier hard ingezet. Wij zijn hem hiervoor, en voor al zijn andere inspanningen de afgelopen drie jaar, zeer dankbaar. Na de val van kabinet-Rutte IV waren er zowel provinciale als landelijke verkiezingen. Inmiddels is de formatie in volle gang en worden de eerste stappen richting het bespreken van de inhoud gezet. LTO heeft een duidelijke boodschap bij de start van de formatie afgegeven: zorg voor beleid dat haalbaar en realistisch is. Wij blijven nauw betrokken bij het proces om onze inbreng te leveren bij de formerende partijen.

En ook in Europese context roept LTO op bij nieuwe regelgeving rekening te houden met de haalbaarheid en betaalbaarheid in vruchtbare gebieden, zoals Nederland. De oorsprong van het Nederlands landbouwbeleid ligt immers voornamelijk in Brussel. Die oproep is de basis van onze inzet voor de Europese verkiezingen dit jaar. Daarnaast benadrukken wij het belang van een Europese voedselvisie, waarin nadrukkelijk wordt nagedacht over de (strategische) rol van de Europese landbouw.

Met veel veranderingen op politiek gebied is de brede inzet van LTO dit jaar een forse koerswijziging in het landbouwbeleid. Om dat te kunnen bereiken, en gelet op alle andere uitdagingen die spelen in de verschillende sectoren, blijft het cruciaal dat wij ons als LTO gezamenlijk organiseren. Om ons, met de brede steun en betrokkenheid van onze leden, samen sterk te maken, en zo het verschil te kunnen maken voor onze leden.

Foto's: Maartje van Berkel, Laurens Eggen, John Peters, Bram Becks en George Deswijzen

Tekst: LLTB en LTO Nederland

Vormgeving: Janita van Dijk-de Jonge, AgriPers

Copyright: Niets uit deze uitgave mag in enige vorm worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. Bronvermelding is vereist. Deze speciale uitgave is met de grootste zorg samengesteld.

Aansprakelijkheid: De uitgever en auteurs aanvaarden geen enkele aansprakelijkheid voor schade door onjuiste berichtgeving.